

КАЛОКАГАТІЯ У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ КІНІЗМУ

Предметом розгляду цієї статті є феномен кінізму в контексті його форми світогляду. Кінізм – унікальна школа античного періоду, яка голосно заявила про себе та котра до сих пір не отримала однозначних оцінок в науковому колі. Сила заперечення кініків набувала великих масштабів і як наслідок це призвело до руйнації універсального ідеалу античності – калокагатії, але лише в первинному її розумінні. Кінізм не розділяв ідеалів доброго та прекрасного, народжених нерівністю та зарозумілістю афінської аристократії. Але антропологічний резерв цього поняття проявляється в образі добродесної людини. У статті представлена точка зору німецького філософа П. Слотердайка, який зробив спробу представити кінізм як напрям, що проходить через всю культурну історію людства.

Ключові слова: кінізм, калокагатія, Слотердаjk, Діоген, добродесність.

Постановка проблеми. Найбільш загадковим і недостатньо вивченим явищем античного світу є кінізм. Кінічна школа є однією з третируваних. Парадоксально, що навіть через два з половиною тисячоліття школа оцінюється сучасними дослідниками неоднозначно, хоча і не менш упереджено. Ще більш суперечливим є ставлення кініків до калокагатії. В атмосфері появи кінічного дискурсу актуалізується антропологічний зміст цього поняття.

Аналіз досліджень і публікацій. Кінізм неодноразово ставав предметом роздумів і досліджень філософів різних напрямків. Питання кінічних шкіл були висвітлені в таких працях: Г. Гегеля, польського історика філософії В. Татаркевича, німецьких філософів Т. Гомперца, К. Форлендера, Е. Целлера, Б. Рассела, російських: А. Лосєва, І. Нахова, С. Федулова, В. Кудрявцевої, А. Гукової, П. Григоренка.

Новим імпульсом для вивчення кінічної філософії став німецький філософ П. Слотердаjk, який зробив спробу представити кінізм як напрям, що проходить через всю культурну історію людства. В обґрунтуванні сутності кінізму ми орієнтуємося саме на праці П. Слотердайка та вчення Діогена. Відповідно до П. Слотердайка кінізм мислиться як знахідка Античності.

Метою є здійснення цілісної характеристики кінізму для осмислення філософсько-антропологічної модифікації калокагатії.

Виклад основного матеріалу. Антропологічні ідеї отримали досить цікаву розробку в працях кініків. Це одна з так званих сократичних

шкіл IV ст. до н.е. Під час думок про руйнування кінікі створювали нові цінності, норми, мимоволі спираючись на весь попередній досвід давньогрецької філософії. Вони були прихильниками простоти та міри, відмовлялися від багатства та слави. Закликали навчатися у природи, переймалися проблемами людськими, а не космічними, вважали, що щастя людини в автономії її особистості від зовнішнього соціального світу. Кінікі прагнули позбавити людину від наслідування ідеальних прототипів. Ненавиділи насолоду, а естетичне задоволення використовували лише з виховною метою. Кінічна школа була заснована Антисфеном та завоювала чималу популярність завдяки колоритній фігурі Діогена Синопського.

Дуже схвально про філософію кініків пише сучасний німецький філософ П. Слотердайк: «Грецький кінізм відкрив тваринне людське тіло і його жести як аргументацію; він розвинув пантомімічний матеріалізм. ...Кінізм – це перша репліка у відповідь на афінський панський ідеалізм, який виходить за рамки теоретичних спростувань. Він не висловлюється проти ідеалізму, він живе проти нього» [1, 181, 183]. П. Слотердайк нарікає, що філософія не приділяла уваги «низьким темами», і хвалить кінічний імпульс, описуючи всі органи тіла людини, в тому числі сексуальні, але критикуючи «ідеалістичні табу» на тілесні насолоди [1, 229-249].

Єдиною ціллю життя для кініків була добродесність, яка складається зі знання. Для щастя достатньо однієї добродесності, а вона лише потребує сократівської сили [2, 218]. Діоген, що дав імпульс кінізові, був тим, хто приніс у західну філософію початковий зв'язок між щастям, невибагливістю і інтелектом – мотив, який виявляється у всіх рухах, що виступають за *vitae simplex* у світових культурах [1, 252-253]. Справа не в обов'язковій бідності, перетвореній на догму, справа, скоріше, в тому, щоб звільнитися від зайвого тягаря помилкового, від нікчемних тягарів, які позбавляють рухливості [1, 524].

Засобом кінічного опору служить тіло в своїй натуральності, яке протистоїть тотальності та загальності поліса і філософії. Усі аргументи кініків втілюються в соматичних формах, які реабілітують забуте і витіснене ідеалістичним дискурсом і суспільним устроєм поліса тіло. «Матерія, живе і повне енергії тіло активно починає доводити свою суверенність» [1, 184]. Це своєрідне «тілесне апіорі» і служить підставою філософії кініків.

У кініків головним чинником є духовні моральні гідності людини. Їх природа означає вивільнення духу, «тіло – душі окупи, в'язниця духу» (Муллах, т. II, с. 338, 36). Тілесна краса оголошується несуттєвою – і прекрасною може стати людина фізично неповноцінна

та негарна, як Сократ. Істинна краса в душі, тому Діоген похвалив юнака, зайнятого філософією: «Цим тих, хто любить своє тіло, ти звертаєш до розуміння краси душі» (Д. Л. VI, 58). Про це говорить і Езоп. Коли одного разу сміялися над потворною зовнішністю Езопа, він заперечив: «Потрібно звертати увагу на розум, а не на зовнішність» [6, 11].

Неприйняття світу кініками призвело до того, що зовнішня краса частіше асоціювалася зі злом, а непривабливість – з добром. Так з'являються дві структури: душа та тіло, світ ідеального та дійсність, серйозне та смішне. Ця дихотомія властива всьому кінічному світоглядові, який загруз у антагонізмах. Вона заперечувала класичний спокій, стійкість, рівновагу, гармонію та порядок. Принцип природності був головною тезою, природне – прекрасне, все штучне, що спотворює природу – потворне.

Кінічний сенс історії такий: краса піднімає свій батіг над мудрістю, наказуючи їй; тіло перемагає розум; пристрасть змушує підкоритися дух; оголена жінка тріумфує над чоловічим інтелектом; розум не може встояти перед вагомністю таких аргументів, як груди і стегна [1, 392].

Сила заперечення у кініків набувала великих масштабів і як наслідок це призвело до руйнації універсального ідеалу античності – калокагатії (доброго та прекрасного), який оспівував зовнішні та внутрішні здібності людського тіла. В «Афінах калокагатія представляла певну групу громадян, яка протистоїть народу...» [3, 136-137]. Основою калокагатії була єдність моральної досконалості і фізичної краси, гармонії внутрішнього і зовнішнього, душі й тіла такого собі ідеалу героя. Її сенсом було прославлення добрих громадян, повних сил та здоров'я, які користуються багатством та владою. Гуманістичний зміст класичної калокагатії пов'язаний з підйомом рабовласницького устрою. Як взірцевий соціальний устрій, кінізм не розділяв ідеал доброго та прекрасного, народжений нерівністю та зарозумілістю афінської аристократії. Взагалі він був неприйнятний для ідеології кініків. Кінічна етика не сприймає запропоновані калокагатійні гідності – ні зовнішні, ні громадянські. Стосовно фізичної досконалості тіла людини та участі її у спортивних грецьких змаганнях теж викликали критику цих явищ, тому що вони мали яскраво виражений аристократичний характер. Особливо обурювало кініків те, що люди присвячували себе спорту і не дбали про свою душу та добродієність [4, 222] на питання «Чому атлети такі тупі?» була відповідь: «Тому, що м'ясо в них свиняче та бичаче» [4, 230]. У кініків фізична краса може бути позбавлена головного – душі,

внутрішнього змісту. Але якщо фізичні вправи служать вихованню та доброчесності, тоді вони корисні та необхідні. «Ті, хто прагне до доброчесності, повинні бути здоровими і тілом і душею. Вправами полегшується досягнення доброчесності» [4, 236]. У сучасному світі ми теж не можемо мислити спортивне тіло і духовне тіло окремо одне від одного. Мозок є надзвичайно активним марафонним органом, бо кожний, хто мислить, не може не сперечатись з висловлюваннями інших бігунів, і зовсім не обов'язково, щоб вони були конкурентами, – так вважає послідовник кінічних теорій П. Слотердаjk [5, 93-94]. На думку А. Лосева, теоретичне неприйняття класичної калокататії дає нам уявлення про обмеженість античної естетики, що базується на тілесному «як абсолютна реальність космосу, в якій конструюються доля, боги, природа та людина» [7, 584].

Кінізм аж ніяк не є вищим досягненням античної філософії, незважаючи на весь його демократизм, і він не потребує ідеалізації. Словом, кінізм можна звинуватити в багатьох гріхах. У ньому відбилися тотальне неприйняття світу рабства, бажання рабів «перекинути» всі цінності старого світу. Всі, нехай нездійсненні і в чомусь дивні, але по-своєму позитивні, соціальні проекти кініків несли на собі ясні знаки демократичного походження, що виражалося в оспівуванні свободи, праці та працьовитості (Антисфен вважав саме працю благом), чесної бідності, справедливості та людинолюбстві, рівності всіх людей, незалежно від положення і національної приналежності, в прагненні жити в гармонії з природою, у вірі в духовну силу людини і її волю, у відторгненні будь-якої форми придушення особистості.

Вони розчинялися в духовності, відмовляючись від усього зовнішнього. Для них «гранична ціль є життя, узгоджене з доброчесністю» (VI, 12) і «доброчесності можна навчити» [4, 218]. Все зовнішнє мало спасувати перед доброчесністю та духовною досконалістю. «Добро прекрасне, зло – потворне» [4, 218]. Кінікі вчили, що «доброчесність та благородство – одне і теж саме» [4, 218]. «Доброчесних людей... називали подобою бога...» (VI, 51). І взагалі, саме кінізм – це «найкоротша дорога до доброчесності» [4, 247]. Під доброчесністю вони розуміли людину, яка зневажала багатство, славу, задоволення, життя та поважала працю, бідність і смерть. Про «прекрасну людину» говорять у зв'язку з доброчесністю як про ту «прекрасну та добру», яку називають справедливою, мужньою і пов'язують з іншими доброчесностями. І якщо розуміти калокататію «доброго» як зовнішнє благо (влада, багатство), а «прекрасне» – як

внутрішню добродетель (справедливість, мужність), то в цьому розумінні кінікі культивували калокагатійний ідеал людини.

Людина ніколи не перебуває в «центрі своєї сутності», вона стоїть поруч з самою собою як хтось інший, а не як та, ким вона «справді» була або може бути. Ці погляди становлять сьогодні загальний ідейний багаж всієї філософської антропології» [1, 77-78]. Кінізм в такому випадку стає першим філософським досвідом переживання людиною самої себе як такої, «яка поза себе стоїть», правда, ще не відрефлексовано, з чим і пов'язана спроба повернутися в «природний стан».

Висновки. По суті, саме кінікі переосмислили естетичне і ідейний зміст сучасними людьми цінується вище зримих прикмет краси (міра, гармонія, грація). Отже, кінізм характеризується одиництвом, оскільки фігура кініка завжди є рідкою та видатною. Абсолютизація крайностей кінізму, які полягають в запереченні вимог культури, моральних норм та права, призвели до появи іншого явища – цинізму. Останніми роками, певно, під впливом книги П. Слотердайка «Критика цинічного розуму» саме цинізм, який порівнюють з кінізмом, стає сучасним модним предметом дослідження.

Окреслюючи загальну характеристику кінізму, слід зосередитися на важливій позиції. Суперечливість ставлення кініків до калокагатії уявна. Вони сприймали калокагатійну людину як духовно красиву та з багатою душею (Ксен. Пир, 3, 8.4, 34 сл.). Людина повинна була поступитися місцем добродетелі та духовній бездоганності. Все повинно було відступити перед добродетеллю та духовною бездоганністю. У кінічній концепції стоїть антитеза внутрішнього та зовнішнього. У Платона Сократ постає «прекрасним та добрим», попри те, що потворний на вигляд (Пир., 33). Фізичне каліцтво не заважає людині світитися внутрішньою красою, а краса завжди пов'язана з добродетеллю. І при цьому кінічна школа наголошує, що добродетель у людини можна розвивати за допомогою фізичних вправ. Вони поділяються на два види: одні для душі, інші – для тіла, останні полегшують добродетеллю поведінку. Для досконалої людини все повинно бути взаємопов'язане між собою. «Той хто прагне до добродетелі, повинен бути здоровим та сильним, як душею так і тілом» [4, 234, 260].

Ці висновки підтверджують, що заперечення у кініків не були порожніми та беззмістовними. Це був витік суспільної розсудливості. У своїй літературній практиці вони виступали з запереченням звичних канонів. Це були особливі риси кінічного стилю. «Великий світогляд бажає сприймати тільки те, що вдалося, в кінізмі ж можна говорити і

про те, що було зроблено просто з рук геть погано. Ідеалізм бачить тільки Істинне, Прекрасне і Добре» [1, 436].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Слотердайк П.* Критика цинического разума / Петер Слотердайк; пер. с нем. А. Перцева; испр. изд-е. – Екатеринбург: У-Фактория, М. : АСТ Москва, 2009. – 800 с.
2. *Гуревич П.С.* Философия человека Учение киников. Гедонизм – Режим доступа – http://society.polbu.ru/gurevich_humanphilo/ch17_i.html с.218
3. *Walter J.* Die Geschichte der Aesthetik in Altertum, Leipzig, 1893, 8. 136-137
4. *Диоген Лаэртский.* О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов/ Ред. и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев; Пер. с древнегреч. М. Л. Гаспарова. – М.: Изд-во «Мысль», 1986. 571 с.
5. *Слотердайк П.* Ти мусиш змінити своє життя / М.Култаєва, переклад: Sloterdijk Peter. Du mußt dein Leben ändern. – Frankfurt am Main: Suhrkamp. 2009. –723 S// Філософія освіти. 2014. № 1 (14).
6. *Schenkl H.* Florilegium, – Wiener Studien, 1889, Bd. 11, N 12, S. 11
7. *Лосев А. Ф.* История античной эстетики. Ранняя классика. М.: ООО «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000, 624с.

Кобзева И. Калокагатия в философско-антропологическом дискурсе кинизма.

Предметом рассмотрения в данной статье является феномен кинизма в контексте его представлений о человеке. Кинизм – уникальная школа античного периода, громко заявившая о себе, и которая до сих пор не получила однозначных оценок в научном кругу. Сила отрицания у киников приобретала большие масштабы и, как следствие, это привело к разрушению универсального идеала античности – калокагатии, но только в первичном ее понимании. Кинизм не разделял идеалов доброго и прекрасного, рожденных неравенством и сомнением афинской аристократии. Но антропологический резерв этого понятия выявляется в образе добродетельного человека. Наряду с этим здесь представлена точка зрения немецкого философа П. Слотердайка, который предпринял попытку представить кинизм как свое учение и как результат многовековой традиции развития кинической мысли.

Ключевые слова: кинизм, калокагатия, Слотердайк, Диоген, добродетель.

Kobzieva I. Kalokagathia in philosophical and anthropological discourse of cynicism.

Problem setting. The article considers the phenomenon of cynicism in the context of its formation as of ideas about man. Cynicism is a unique school of antique period, declared itself resoundingly and up today didn't receive well-

defined valuations in scientific group. In the atmosphere of the appearance of cynic discourse, the anthropological meaning of the concept of kalokagathia is actualized.

Paper objective. Implementation of a holistic characterization of cynicism, for comprehending the philosophical and anthropological modification of kalokagathia.

Paper main body. Anthropological ideas received a very interesting development in the writings of cynics. This is one of the so-called Socratic schools IV century BC. The only purpose of life for cynics was virtue. Physical exercises that serve to foster virtue, are useful and necessary. It is exercise that makes it easier to achieve virtue.

Along with this, here is the point of view of the Deutsch philosopher of P. Sloterdijk as a philosopher who made an attempt to present cynicism as a path through the entire cultural history of mankind. He claims that man is never in the «center of his essence», she stands next to someone else, and not as who she really was or can be. These views now constitute the common ideological baggage of all philosophical anthropology. Cynicism becomes the first philosophical experience of a person experiencing himself, though not yet reflected, is what the attempt to return to the «natural state» is connected with.

Conclusions of the research. The power of denial of cynicism acquired large proportions and, as a result, led to the destruction of the universal ideal of antiquity – the kalokagathia, but only in its primary sense. Cynicism did not share the ideal of good and beautiful, born of inequality and conceit of the Athenian aristocracy. But the anthropological reserve of this concept is manifested in the image of a virtue human.

Keywords: cynicism, kalokagathia, Sloterdijk, Diogen, virtue.

Саковська О.

АРИСТОТЕЛІЧНИЙ НЕОТОМІЗМ В ХХ СТ.: ШАРЛЬ ДЕ КОНІНК ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАУК ПРО ПРИРОДУ

Статтю присвячено неотомістичній філософії, проаналізованій на матеріалі робіт представника аристотелічного неотомізму Шарля де Конінка, а також його вченню про розмежування наук з урахуванням підходу св. Томи Аквінського щодо розподілу дисциплін на підставі абстрагування від матерії як основного принципу нумеричної індивідуації тілесного суцього та з точки зору мінливості тілесного суцього.

Ключові слова: аристотелічний неотомізм, де Конінк, Тома Аквінський, матерія, форма, філософія природи.